

3. Вайзман Н.П. Психомоторика детей-олигофренов. – М.: Педагогика, 1976. – 104 с.

4. Граборов А.Н., Кузьмина Н.Ф., Новик Ф.М. Олигофренопедагогика: Учебное пособ. для пед. институтув. – М.: Учпедгиз, 1941. – 230 с.

5. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика. – М.: Владос, 2001. – 208 с.

6. Пинский Б.И. Формирование двигательных навыков учащихся вспомогательной школы. – М.: Педагогика, 1977. – 127 с.

7. Український дефектологічний словник /За ред. В.І. Бондаря – К.: Милосердя України, 2001. – 211с.

УДК 376-056.26:617.751.6-056.36:376.016:62/64

Рецензент
Мерсіянова Г.М.
кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОТРУДОВИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ З СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

А.В. Лапін

Статтю присвячено проблемі формування загальнотрудоуних умінь у молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку (діти з вадами зору та обмеженими інтелектуальними можливостями). В статті висвітлені теоретико-методологічні положення щодо формування загальнотрудоуних умінь, розкрито структурні компоненти та зміст цих умінь.

Ключові слова: трудове навчання, загальнотрудоуні вміння, діти зі складними порушеннями психофізичного розвитку, діти з вадами зору та обмеженими інтелектуальними можливостями, корекційно-компенсаторні можливості, методика трудоуного навчання.

Статья посвящена проблеме формирования общетрудовых умений младших школьников со сложными нарушениями психофизического развития (дети с нарушениями зрения и ограниченными интеллектуальными возможностями). В статье обозначены теоретико-методологические основы формирования общетрудовых умений, раскрыты структурные компоненты и содержание этих умений.

Ключевые слова: трудовое обучение, общетрудовые умения, дети со сложными нарушениями психофизического развития, дети с нарушениями зрения и ограниченными интеллектуальными возможностями, коррекционно-компенсаторные возможности, методика трудового обучения.

This article focuses on the issues of career education of primary school students with complex mental and physical developmental disorders (children with visual impairments and

limited intellectual abilities). The distinguishing features of career activities of this category of children and the peculiarities of their acquiring career knowledge and skills are defined. The article also highlights some special approaches in the methods of career education of children with complex mental and physical developmental disorders.

Key words: *career education, general career skills, children with complex mental and physical developmental disorders, children with visual impairments and limited intellectual abilities, correctional and compensating potential, career education methods.*

Трудове навчання посідає одне з провідних місць у системі навчально-виховної роботи в спеціальній школі та дозволяє вирішувати завдання соціальної реабілітації учнів зі складними вадами психофізичного розвитку.

У корекційній педагогіці накопичений значний досвід роботи з трудового навчання учнів з особливими потребами, що знаходить своє відображення в сучасних підходах до побудови системи освіти в школі. Дослідження з проблеми трудового навчання дітей з особливими потребами та педагогічний досвід доводять значні можливості трудового навчання як засобу корекційного розвитку розумово відсталих дітей: формування в них прийомів практичної діяльності, розвитку психічних процесів, виховання позитивних якостей особистості. (О.М. Граборов, Г.М. Дульнев, І.С. Моргуліс В.І. Бондар, І.Д. Бех, О.П. Хохліна та ін.).

Особлива увага в процесі трудового навчання звертається на формування трудових умінь і навичок (І.С. Виготський, А.Н. Граборов, Г.М. Дульнев, В.Ю. Карвяліс, Б.І. Пінський, С.Л. Мірський, Е.М. Старобіна, А.М. Щербакова, А.Ю. Юділевич та ін.).

У різних дослідженнях розглядаються: формування графічних навичок як засіб корекції практичних трудових умінь в учнів з недорозвиненням інтелекту (С.Л. Мірський, Б.І. Пінський, А.М. Щербакова, К.В. Щербакова), уміння орієнтуватися в завданні (М.І. Кузьміцька, С.Л. Мірський, Б.І. Пінський); корекційне значення роботи з конструктором (В.Т. Хохріна, В.А. Шинкаренко, С.І. Фомічов); виховання самоконтролю в трудовій діяльності розумово відсталих учнів (С.Л. Мірський), а також методичні підходи до навчання учнів даної категорії на уроках праці (А.Н. Граборов, В.Ю. Карвяліс, Г.М. Мерсіянова, С.Л. Мірський, Б.І. Пінський, А.М. Щербакова).

Однак, дослідження Н.І. Королько, Ю.Б. Максименко, О.П. Хохлиної та ін., указують на недостатній рівень розвитку умінь планувати, контролювати і оцінювати трудову діяльність та необхідність спеціальної роботи з формування загальнотрудова умінь у молодших школярів із ЗПР розумово відсталістю.

Становлення трудової діяльності у різних категорій дітей і порушення розвитку ґрунтовно вивчалися психологами і педагогами (Г.Л. Вигодська, Т.Н. Головіна, З.М. Дунаєва, А.Р. Лурія, Т.В. Розанова, Е.А. Стребельова, Н.В. Яшкова, І.С. Моргуліс, Л.І. Солнцева), але можливості формування загальнотрудова умінь як засобу корекційного впливу на молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного

розвитку (слабозорі діти з розумовою відсталістю) ще не були предметом спеціального дослідження.

Формування загальнотрудових умінь у молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку не тільки закладає основи психологічної готовності до праці, але й сприяє становленню основ довільної регуляції психічної діяльності в цілому.

Практика навчання і виховання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку свідчить, що наявність розладу у сенсорній сфері потребує особливої організації корекційної роботи, яка враховує загальну структуру дефекту, особливості розвитку пізнавальних процесів і особистості в цілому.

Слід зазначити, що впродовж тривалого часу трудове навчання учнів початкової школи розглядалося як навчання елементарним трудовим операціям та умінням ручної праці з обробки різних найбільш розповсюджених матеріалів, які необхідні в повсякденному житті. Основний шлях формування умінь вбачався у вправлянні. Однак, починаючи з 50-х - 60-х років завдяки спеціальним дослідженням в галузях психології та методики трудового навчання провідне місце посідає формування в молодших школярів загальнотрудових умінь (Е.А. Мілерян, А.М. Новіков, Е.А. Фарапонова). Підкреслюється необхідність використання в цьому плані не стільки вправ і тренувань, спрямованих на багаторазове повторення виконавчих рухів, скільки створення особливого узагальненого образу або способу дії, формування контролю власних дій, умінь планувати, оцінювати трудову діяльність, тобто виявлення та посилення ролі інтелектуального компонента діяльності учня в процесі виконання трудових завдань.

Дослідження, спрямовані на формування загальнотрудових умінь у молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку, обумовлені необхідністю підвищення рівня трудової підготовки учнів цієї категорії, бо вони знають значних труднощів у трудовій і соціальній адаптації (Г.В. Грибанова, І.Ф. Марковська).

У дослідженнях Е.А. Мілеряна і В.В. Чебишевої [4,6] загальнотрудові уміння (узагальнені) розглядаються як діяльність. Отже, загальнотрудові уміння - це уміння, які проявляються у здатності самостійно здійснювати трудову діяльність. Вони містять у собі розумові та практичні дії які підпорядковуються мотиву даної діяльності. В основі дій лежать операції та елементарні, нескладні рухи, на базі яких і формується конкретно-трудове уміння, що переходить у навичку. Конкретно-трудові уміння є підґрунтям для утворення загальнотрудових умінь.

До складу загальнотрудових умінь можуть входити не тільки конкретно-трудові уміння, але й узагальнені. Так, загальнотрудове уміння (узагальнене) планувати діяльність містить у собі такі уміння: ставити мету діяльності, аналізувати зразок та умову задачі тощо. Кількість конкретно-трудових умінь варіюється в залежності від конкретного складу кожного загальнотрудового уміння. Сам термін "уміння" використовується авторами в

двох значеннях; 1) як дія нескладна за складом, що формується на основі знань і 2) як дія найвищою мірою складна, що формується на основі знань і вже наявних елементарних умінь (В.І. Гусєв, Е.А. Дмитрієва, Л.А. Ліферов).

У структуру загальношкільних умінь входять не тільки конкретно-шкільні уміння, але й знання, на яких ґрунтуються ці уміння.

І.Я. Лернер [2,3] виділяє знання "різного рівня узагальненості".

Перший з них (нижчий) припускає покрокове позначення кожної конкретної дії. На базі таких знань формуються конкретно-шкільні уміння. Алгоритми, пам'ятки, покрокові інструкції можна віднести до знань першого рівня. Знання другого рівня припускають наявність у дітей певного практичного досвіду. Це узагальнені знання про способи виконання дії (схеми, креслення, інструкційні карти).

Знання третього рівня (знання загальних принципів діяльності) для розуміння учнями законів, що лежать в основі їх діяльності (як будувати діяльність, які дії виконувати й у якій послідовності).

Таким чином, структурними компонентами загальношкільних умінь є:

1) Знання, що лежать в основі умінь і розрізняються за рівнем узагальненості цих умінь (знання 1,2,3 рівнів).

2) Конкретно-шкільні уміння, що формуються на основі знань першого рівня узагальненості.

3) Навички, що утворилися в результаті закріплення первісних умінь, що складаються з автоматизованих операцій. Термін "навичка" використовується нами в значенні звичної дії, яка виконується легко і впевнено.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дає підстави говорити про велику розмаїтість класифікацій загальношкільних умінь. Тому на нашу думку, класифікація, повинна відбивати перелік основних загальношкільних умінь, становлення яких і веде до формування трудової діяльності молодших школярів. Адже основними функціями будь-якої діяльності є: організація праці, конструювання, контроль і оцінка діяльності. Ми виділили 3 групи загальношкільних умінь, формування яких повинно здійснюватися вже на початковій ланці навчання: 1) конструктивно-технологічні; 2) організаційні; 3) контрольно-оціночні.

До групи конструктивно-технологічних умінь увійшли наступні загальношкільні уміння: ставити й утримувати мету діяльності, аналізувати зразок та умови задачі, планувати предметно-практичну діяльність. До складу загальношкільних умінь розглянутої групи входять наступні конкретно-шкільні уміння: знаходити частини та деталі виробу; визначати основні та другорядні деталі; визначати вид та спосіб з'єднання деталей; визначати форму виробу та його окремих частин; визначати матеріали; визначати послідовність виготовлення виробу; користуватися приладами; виконувати розмітку; виконувати виміри; виконувати основні технологічні операції (згинання, складання тощо).

Групу організаційних умінь склали загальнотрудові уміння: організовувати робоче місце та процес праці; раціонально вибирати матеріали, інструменти та пристосування; заощаджувати матеріали; дбайливо ставитися до інструментів; дотримуватися правил гігієни та безпечної праці тощо. Конкретно-трудові уміння, що увійшли в групу організаційних, складають наступні: розміщувати всі матеріали та інструменти на робочому місці; користуватися раціональними прийомами роботи.

У групу контрольньо-оціночних увійшли загальнотрудові уміння: оцінювати діяльність; здійснювати самоконтроль; удосконалювати діяльність. До конкретно-трудових умінь віднесені: уміння володіти прийомами контролю якості основних технологічних операцій та готового виробу; уміння володіти прийомами оцінки процесу та результату трудової діяльності.

Принципових розбіжностей у визначенні загальнотрудових умінь серед педагогів і психологів немає. Більшість дослідників сходяться в думці, що це уміння які функціонують у різних трудових ситуаціях, уміння, що можуть бути застосовані в будь-якій трудовій діяльності (Е.А. Мілерян, П.Р. Атутов, В.А. Фарапонова та інші).

Усе вищезгадане дає підстави для висновку, що розробка педагогічних методик формування загальнотрудових умінь дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку з використанням сучасних засобів навчання є актуальною проблемою. У зв'язку з цим виникає необхідність удосконалення процесу трудового навчання молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку.

Оскільки трудове навчання є органічною складовою продуктивної дитячої діяльності, тому має стати одним із впливових чинників розвитку і корекції не тільки практичних навичок, але і подолання множинних порушень психофізичного розвитку молодшого школяра.

Однак, оновлення системи навчання дітей з порушеннями зору та інтелектуального розвитку в спеціальній освіті неможливо без розробки проблем методологічного забезпечення процесу навчання, у тому числі й спрямованого на формування загальнотрудових умінь у молодшому шкільному віці, що додає процесу навчання корекційно-розвивальну спрямованість, істотно підвищує підготовленість дітей до виконання найпростішої трудової та навчальної діяльності в період подальшого шкільного навчання.

Отже, вивчення умов, необхідних для розвитку загальнотрудових умінь і пошук шляхів, що сприяють розв'язанню цієї проблеми починаючи вже в молодших класах, стають актуальними і значущими. Предметом власного дослідження є розвиток загальнотрудових умінь (інтелектуальних компонентів трудової діяльності) в процесі виконання навчальних трудових видач молодшим школярами зі складними порушеннями психофізичного.

Література:

1. Дульнев Г.М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе / Г. М. Дульнев – М. Педагогика, 1968. – 68 с.
2. Лернер И.Я. Проблемное обучение / И. Я. Лернер – М. Знание, 1974. – 64 с.
3. Лернер И.Я. Учебные умения и их функции в процессе обучения // Роль учебной литературы в формировании общих учебных умений и навыков школьников. – М.: Педагогика, 1984. – С.22.
4. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых политехнических учений / Е.А. Милерян – М. Педагогика, 1973. – 229 с.
5. Пинский Б.И. Психология трудовой деятельности учащихся вспомогательной школы / Б.И. Пинский – М. Просвещение, 1969. – 152 с.
6. Чебышева В.В. Психология трудового обучения / В.В. Чебышева – М. Просвещение, 1969. – 303с.

УДК 376.016:62/64]-053.2-056.262

Рецензент
Кобильченко В.В.,
кандидат педагогических наук,
старший научный сотрудник

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СЛАБОЗОРИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

О.М. Легкий

Трудове навчання школярів з ушкодженим зором сприяє корекції сенсорної діяльності, вихованню позитивних якостей особистості, конкретизації уявлень про навколишнє середовище, предмети й матеріали.

Ключові слова: *трудове навчання, корекційно-виховна спрямованість, діти і вадами зору.*

Трудовое обучение школьников с нарушением зрения способствует коррекции сенсорной деятельности, воспитанию положительных качеств личности, конкретизации представлений об окружающей среде, предметах и материалах.

Ключевые слова: *трудовое обучение, коррекционно-воспитательная направленность, дети с нарушением зрения.*

Labor educating of schoolboys with sight infringement promotes correction touch to activity, education of merits of the person, a concrete definition of representations about environment, subjects and materials

Keyword: *labor educating, correcting the defects of cognitive activity, breaking a vision children*